

TÜRK TASARIM HUKUKUNDA BİLGİLENMİŞ KULLANICI KAVRAMI

Sultan Ballı¹

I. Türk Hukukunda Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları

A. Genel Olarak

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (SMK veya Kanun) 55/1 hükmünde tasarım; *“ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümü”* şeklinde tanımlanmıştır.

SMK m. 55/4 hükmü uyarınca tasarımlar tescilli ve tescilsiz olarak korunabilmektedir. Bu anlamda Türk hukukunda bir tasarım, Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT veya Kurum) nezdinde tescil edilmiş olması halinde tescilli tasarım olarak; ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olması halinde ise tescilsiz tasarım olarak korunmaktadır.

B. Yenilik

Bir tasarımın Kanun kapsamında korunabilmesi için iki temel niteliği haiz olması zorunludur. Bunlardan birincisi yenilik, diğeri ise ayırt edici niteliklidir.

SMK m. 56/4 hükmü yeniliği, *“Bir tasarımın aynısı; tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce; tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce, dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise o tasarım yeni kabul edilir.”* şeklinde tanımlamaktadır.

554 sayılı mülga KHK döneminde TÜRKPATENT, tasarımın yeni olup olmadığını re’sen incelememekteydi. SMK’nın yürürlüğe girmesi ile birlikte tasarım tescilinde geçerli olan incelemesiz tescil sistemi terkedilmiş ve yarı incelemeli tescil sistemine geçilmiştir.² Bu anlamda TÜRKPATENT, bundan böyle yeni olmadığını tespit ettiği tasarım başvurularını SMK m. 64/6-d bendi gereğince re’sen reddedecek, ancak ayırt ediciliğe ilişkin bir inceleme yapmayacaktır.

C. Ayırt Edicilik

---

¹ İstanbul Barosuna Kayıtlı Avukat ve Marka Vekili

² Nihal Koşer, “Tasarım Hukukunda Bilgilenmiş Kullanıcı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, s.381

SMK m. 55/5 hükmüne göre bir tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izlenim, tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce; tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce kamuya sunulmuş herhangi bir tasarımın aynı kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimden farklı ise bu tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olduğu kabul edilir.

Kanun'un tanımı göz önüne alındığında "bilgilenmiş kullanıcı" kavramının, tasarımlarda ayırt ediciliğin merkez kavramı olduğunu görülmektedir. Gerçekten de ayırt edici nitelik incelenirken dikkate alınacak unsur, tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimdir.

Yukarıda açıklandığı üzere başvuruya konu tasarımın ayırt edicilik incelemesi TÜRKPATENT tarafından re'sen yapılmamaktadır. SMK ile yalnızca yenilik ölçütü bakımından yarı incelemeli tescil sistemine geçilmiştir. Bu nedenle bir tasarımın ayırt edici niteliği ancak tescil kararına itiraz halinde ya da hükümsüzlük davalarında incelenebilmektedir. Bu inceleme yapılırken ise, tasarımın ayırt edici niteliğinin belirlenmesinde bilgilenmiş kullanıcıda yarattığı izlenim değerlendirilecektir.

II. Bilgilenmiş Kullanıcı Kavramı

A. Genel Olarak

SMK m. 56 madde gerekçesinde bilgilenmiş kullanıcıyı, "*Ayırt edici niteliğin belirlenmesinde ve tasarımların karşılaştırılmasında ne sıradan tüketici gibi basit ne de ilgili sektörde uzman kişi kadar derin bir değerlendirme gerektirmeyecek şekilde, ürün hakkında temel bilgilere sahip bir kişinin yapacağı değerlendirme anlaşılmalıdır. Söz konusu değerlendirmeyi yapabilecek kişi Kanunda bilgilenmiş kullanıcı olarak yer almıştır.*" şeklinde açıklamıştır.

Bilgilenmiş kullanıcı, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) kararlarında tasarımcı veya teknik uzman olmayan fakat ilgili sektördeki çeşitli tasarımları bilen, normalde sektörde var olan söz konusu tasarımların özellikleri hakkında belli bir bilgisi olan ve bu ürünlere olan ilgisi sonucu bunları kullandığında yüksek dikkat gösteren kişi olarak tanımlanmaktadır.

Doktrinde Tekinalp, bilgilenmiş kullanıcıyı “*tasarımı kullanarak bilgi sahibi olmuş, tasarımı tanıyan, deneyim sahibi kullanıcı*”³ olarak, Suluk ise, “*söz konusu tasarımı havi ürünün doğası ve görünümü hakkında bilgi sahibi olan ve daha önce o ürünü belli bir süre kullanmış, başka bir deyişle ürün hakkında deneyimi olan kişi*” olarak tanımlamıştır.⁴

Bilgilenmiş kullanıcı, doktrinde yapılan tanımlamalardan anlaşılacağı üzere farazi bir kişiliktir.⁵ Yoksa burada bahsedilen bilgilenmiş kullanıcı, gerçek bir insan veya insan grubu değildir. Soyut bir kavram olan bilgilenmiş kullanıcı, doktrinde ve yargı kararlarında somutlaştırılmaktadır.

B. Niteliği

Tanımlı incelendiğinde bilgilenmiş kullanıcının değerlendirilmesinde iki temel kriterin bir arada dikkate alındığı görülmektedir.

Öncelikle, bilgilenmiş kullanıcı ürünün tasarımcısı, teknik veya bilimsel uzmanı değildir. Zira bu kişilerin nazarına göre yapılan değerlendirme en küçük ayrıntıdaki farklılıkların bile tasarıma ayırt edicilik nitelik kazandırması anlamına gelir. İlgili ürünün teknik uzmanı gözünden yapılan ayırt edicilik değerlendirmesi, en küçük detayın dahi hesaba katılması sonucunu doğurur ki bu durum bir sınai mülkiyet hakkı olarak tasarım hakkının özüne aykırıdır.

Zıt yönden bakıldığında ise ikinci kriter anlaşılmalıdır: Bilgilenmiş kullanıcı üründen bihaber, hayatında ürünü kullanmamış veya çok az kullanmış, sıradan bir kullanıcı da değildir. Bilgilenmiş kullanıcı değerlendirilirken tasarıma konu ürüne aşina olan, onu makul düzeyde kullanmış yahut en azından gözlemlemiş kullanıcı veya satıcı dikkate alınmalıdır. Nitekim ürün hakkında yeterince bilgisi olmayan bir kullanıcının gözünde aslında birbirinden oldukça farklı iki tasarım benzer görülebilecek iken, birbirine oldukça benzer olan iki tasarımın farkı tespit edilemeyebilecektir.

Örneğin çini sanatına ilişkin ve içlerinden biri ayırt edici niteliği haiz olmayan iki tasarım bir çini ustası tarafından incelendiğinde çok küçük ayrıntılar bakımından iki çiniyi birbirinden yüksek derecede farklı bulabilir ve önceki tasarıma nazaran ayırt edici niteliği haiz

---

³ Ünal Tekinalp, Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat Kitapçılık Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 5. Bası, İstanbul 2012, s.677

⁴ Cahit Suluk, “Tasarım Hukukunda Bilgilenmiş Kullanıcı ve Uygulamada Bazı Sorunlar”, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2003, C. II, s. 391-392

⁵ Cahit Suluk / Rauf Karasu/ Temel Nal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019, Güncellenmiş 3. Baskı, s.317

olduğu kanısına varabilir. Aynı şekilde ayırt edici niteliği haiz bir tasarım, çini sanatıyla ilgisi bulunmayan bir kullanıcı tarafından diğer çinilerden farksız bulunabilir.

C. Yargı Kararları Işığında Bilgilenmiş Kullanıcı

Bilgilenmiş kullanıcı kavramı ve yukarıda açıklanan özellikleri birçok yargı kararında irdelenmiştir. Bu kararlardan bazıları çalışmamızda kısaca ele alınacaktır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2018/1204 E. 2019/6012 K. numaralı kararında bilgilenmiş kullanıcının “... davacı adına tescilli 2012/06374 numaralı endüstriyel tasarım tescilli kapsamında yer alan araba yan basamağı ürünü için bilgilenmiş kullanıcı olarak nitelendirilebilecek kişinin, dava konusu ürünün satıldığı bir araç aksesuar dükkanında çalışan satış temsilcisi, bir galeride çalışan satış elemanı veya bizzat bu tür ürünlerin monte edildiği yerden yüksekliği nispeten fazla olan, servis aracı, arazi aracı vs. kullanan bir sürücü olabileceği ...” belirtilmiştir.⁶

Görüldüğü üzere Yargıtay, bilgilenmiş kullanıcının mutlaka kullanıcı olmasını zorunlu görmemiş, ürünün satıldığı bir dükkandaki satış temsilcisi de olabileceğine hükmetmiştir.

Başka bir kararında Yargıtay “... bilgilenmiş kullanıcının bu tür ürünleri satın alan tüketiciler, bu tür ürünler üzerinde çalışan tasarımcılar, üreticiler ve satıcılar olarak kabul edilmesi gerektiği ...” belirtmiştir.⁷

Yargıtay, somut olayı dikkate alarak ürün üzerinde çalışan tasarımcıların dahi bilgilenmiş kullanıcı olarak kabul edilebileceğine hükmetmiştir.

Yargıtay'ın bir diğer kararında bilgilenmiş kullanıcının çocuk dahi olabileceğine hükmedilmiştir: “...tasarımlar arasındaki farklılıkların ayırt ediciliği sağlayıp sağlamadığı hususunun tasarım konusunda uzman kişilerin bakış açısına göre değil, o ürünün potansiyel ortalama bilgilenmiş kullanıcılarının (tüketicilerinin) bakış açısına göre belirlenmesi gerekmektedir. Somut olayda, başvuruya konu tasarımın hitap ettiği kitlenin daha çok çocuk ve gençler olduğu, ürün tasarımında dikkati çeken baskın unsurun geleneksel kek formlarından farklı olarak simit ve boş kare şekilleri olup, tasarımda yer alan renk ve parlaklık unsurlarının tek başına ayırt edicilik sağlamadığı ...”⁸

⁶ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2018/1204 E. 2019/6012 K. 01.10.2019 T./ <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 16.06.2022)

⁷ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2019/580 E. 2019/7330 K. 19.11. 2019 T./ <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 16.06.2022)

⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2018/1614 E. 2019/3210 K. 29.04.2019 T./ <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 16.06.2022)

Aynı yönde ABAD Grupo Promer v. OHMI / PepsiCo kararında 5-10 yaşlarındaki bir çocuğun ya da ürünü üreten şirketin pazarlama müdürünün bilgilenmiş kullanıcı olabileceğini kabul etmiştir.⁹ Kararda çocuklara yönelik “tazos”, “pogs” ve “rappers” oyuncaklarına ilişkin tasarımlar bakımından 5-10 yaşlarında bir çocuğun bilgilenmiş kullanıcı kabul edilebileceği belirtilmektedir.

ABAD, bilgilenmiş kullanıcı kavramının marka hukukundaki belli bir bilgiye sahip ortalama tüketici ile patent hukukundaki ayrıntılı bilgiye sahip uzman arasında bir yerde olduğunu belirtmiştir.¹⁰ Bu çerçevede, bilgilenmiş kullanıcı, tasarımın uygulanmış olduğu ürünün ilgili sektöründe yeterli bilgiye sahip olması nedeniyle özenli, dikkatli davranan kişidir. Ayrıca bilgilenmiş kullanıcı söz konusu bu bilgi düzeyi ile herhangi iki tasarım arasındaki farkları da tespit edebilecek kişidir.

Marka hukukunda iki markanın karıştırılma ihtimalinin belirlenmesinde esas alınan farazi kişilik ortalama tüketicidir. Patent hukukunda ise buluş basamağının varlığına ilişkin inceleme yapılırken buluşla ilgili alandaki teknik uzmanın bilgisi esas alınır. Bilgilenmiş kullanıcının bu iki kavrama aynı yakınlıkta olduğu ve ortalama tüketiciye göre daha yüksek bilgi ve dikkatle hareket edeceği fakat bir teknik uzman kadar da bilgi düzeyinin yüksek olmayacağı kabul edilir.

Ankara Fikri Haklar Hukuk Mahkemesi 2018/104 E. 2021/24 K.¹¹ sayılı kararında “*Bilgilenmiş kullanıcı ise, tasarımı kullanarak bilgi sahibi olmuş, tasarımı tanıyan, deneyim sahibi kullanıcı demektir. Bilgilenmiş kullanıcı ara veya nihaî tüketicidir. Ancak asla bir uzman değildir.*” şeklinde bilgilenmiş kullanıcının uzman kadar bilgili olmayacağını ancak

---

⁹ GCEU, T-9/07, 18.03.2010, Grupo Promer v. OHMI / PepsiCo, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=88E75C98220C9B817A1EB16C0322AB5D?text=&docid=82997&pageIndex=0&doc-lang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3188794> (Erişim Tarihi: 16.06.2022)

“As the Board of Appeal made clear at paragraphs 16 and 17 of the contested decision, it makes little difference whether the informed user is a child in the approximate age range of 5 to 10 or the marketing manager in a company that makes products which are promoted by giving away ‘pogs’, ‘rappers’ or ‘tazos’; the important point is that both those categories of person are familiar with the phenomenon of ‘rappers’.”

¹⁰ ABAD, T-192/18

The concept of the informed user must be understood as lying somewhere between that of the average consumer, applicable in trademark matters, who need not have any specific knowledge and who, as a rule, makes no direct comparison between the trademarks at issue, and the sectoral expert, who has detailed technical expertise. Thus, the concept of the informed user may be understood as referring, not to a user of average attention, but to a particularly observant one, either because of his personal experience or his extensive knowledge of the sector in question (judgment of 20 October 2011, PepsiCo v Grupo Promer Mon Graphic, C-281/10 P, EU:C:2011:679, paragraph 53).

¹¹ Ankara Fikri Haklar Hukuk Mahkemesi 2018/104 E. 2021/24 K. 26.01.2021 T. <https://emsal.uyap.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 16.06.2022)

tasarımı kullanmış, tasarım hakkında deneyim sahibi olmuş bir kişinin olması gerektiğini belirtmiştir.

Bu husus aynı şekilde SMK'nın 56. maddesinin gerekçesinde “*Ayırt edici niteliğin belirlenmesinde ve tasarımların karşılaştırılmasında ne sıradan tüketici gibi basit ne de ilgili sektörde uzman kişi kadar derin bir değerlendirme gerektirmeyecek şekilde, ürün hakkında temel bilgilere sahip bir kişinin yapacağı değerlendirme anlaşılmalıdır. Söz konusu değerlendirmeyi yapabilecek kişi Kanunda bilgilenmiş kullanıcı olarak yer almıştır.*” şeklinde belirtilmiştir.

Tasarımlar ayırt edici nitelik açısından birbirleriyle kıyaslanırken farklı bilgi ve tecrübeye sahip kişilerce değişik şekilde yorumlanabilmektedir. Söz konusu sektörde bilgi ve tecrübe sahibi olan bir kişinin yapacağı kıyaslama ile herhangi bir tüketicinin yapacağı kıyaslama farklı olacaktır. Tasarımlar uzman kişilerce karşılaştırıldığında tasarımlar arasındaki en küçük farklılıklar dahi tasarımların benzer olmadığına ilişkin karar verilebilecekken; ortalama tüketiciler tarafından karşılaştırıldığında tasarımlar arasındaki büyük farklılıklar dahi gözden kaçabilecek ve tasarımlar benzer bulunabilecektir.

Bu nedenle tasarımların ayırt edici niteliği karşılaştırılırken bilgilenmiş kullanıcı kavramı esas alınmaktadır. Tasarımların uzman kadar yüksek bilgi derecesi ile ya da ortalama tüketici kadar düşük bilgi derecesi ile değerlendirilmesi istenmeyen sonuçlara bizi götürebilecektir. Bilgilenmiş kullanıcı, bu iki kavram arasında yer alan ve tasarımların ayırt ediciliğinin belirlenmesi konusunda dengeyi sağlayan bir kavramdır.

Son olarak eklemek gerekir ki, ayırt edici olma kriteri, sadece tasarım korumasına değil, bu korumanın kapsamının belirlenmesinde de gözetilir. Bu nedenle bilgilenmiş kullanıcı, tasarımcının seçenek özgürlüğü konusu da değerlendirilebilecek yeterlilikte olmalıdır. Bu hususu Yargıtay Hukuk Genel Kurulu¹² vermiş olduğu bir kararında “... *tescilli tasarımın koruma kapsamı belirlenirken buna 7'nci maddeye uygun olarak o tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimle bariz bir benzerlik gösteren bütün tasarımlar dikkate alınır ve tasarımcının tasarımını geliştirirken seçenek özgürlüğü de göz önünde tutulur. ...*” şeklinde belirtilmiştir.

---

¹² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/99 E. 2018/1173 K. 06.06.2018 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 16.06.2022)